

חֲרָבוֹת עוֹלָם.

נופלת אז על אחד מאותם השנים, והוא היה קופץ פתאם ממקומו והיה אומר בקרוב כן: היודע אתה, ידידי, כי מצב זה, שאנו עומדים בו עתה, אינו כלל מצב לפי-שעה? היודע אתה, כי דברים כאלו יכולים להאריך דורות שלמים, ואפשר גם אלף שנים? ואם יודע אתה, כי לא רק רומא לבדה חוזרת עתה לתהוה ובוהה, אלא חוזרת לתהוה ובוהה קולטורה שלמה, אותה הקולטורה הרומית האדירה והמהוללה כל-כך, ובאה עכשו תקופה עולמית של איזה כאוס משונה וזר, שהכל מתחיל שוב מחדש? ואם יודע אתה, כי באה עתה שעה, שבני-אדם יהפכו לחיות של יער, ועמים פראים יבואו, מיני גושים מזרחיים ומיני הנגים ומיני ננדלים, ואנרכיה תבוא על עולם כלו, וכל המושגים בנוגע לישור וצדק וחמלה יחדלו, ותקופה ארוכה בלי קץ של מבעי-עמים תבוא, ומסרות הצלב יבואו, ותבוא תקופה של ילדות מחדש עם שעשועי אבירים ריקים ונבערים ועם סימני חיים מלאים מעשי ילדות ופתיות? ואם יודע אתה, כי י"ד או ט"ו דורות יעברו כך על האנושיות במצב של ציטרגיה, עד שיבקע קו האור הראשון של היינס עם קולטורה חדשה ועד שתניח את אבן הפנה הראשונה לקצת חיים מחדש? — מובטח אני, שאותו השני, היושב ושומע, היה מושך בכתפיו לשמיעת נבואה כזו והיה משחק בלבו בדממה מחוכר אמונה. עד הראיה של אותם המאורעות אי-אפשר היה לו לראות ולהשיג אל נכון את ערכם האמתי של המאורעות עצמם, משום שהוא

קולטורות.

יכול אני לצירר לעצמי היטב מחזה שכזה: — רומא בסוף השנים האחרונות של ממלכת העולם שלה. כשם שאני יושב פה היום עמך, רעי, בבית הקהה של לוקס על כוס איזה משקה מזויף ועל ריח איזו סיגארה רעה, ואנו מפטפטים בסערת נפש גדולה על מאורעות העולם הפְּבֵיריים: על המלחמה שאין לה דוגמא כלל ועל תוצאותיה, על השלום שאין לו דוגמא כלל ועל האפשריות הנוראות שלו, על אלפי המהכות השונות והמשונות, שנתהוו בכל המכונה ההיסטורית של גלגל העולם, על העמים הקטנים העולים פתאם לגדולה ועל הגדולים היורדים מן הבמה, על הקואליציה המתנהגת קצת בכבדות בשעה שהיא באה להושיע ועל הכולשביסמוס הממהר לרוץ את ארחו ת' על ת' מאות פרסה ברגע אחד, — כך יִשְׁבוּ ברומא גם אז שני אנשים כמונו באיזה מרתף של יין אצל איזה פטרונגיוס רופוס על כוס קבריסין מזויף ועל אגווי קוקוס קלים וגרועים מאד, והיו מתנפחים ומדינים זה עם זה בחמת רוח עזה על מצב העולם שבאותו זמן: על הממשלה הרומית, שכבר אין לה שום תקנה ושום תקוה עוד, ועל המהפכה הגדולה והרבה, שהולכת ונעשית אז בכל אירופה כלה שבאותם הימים. מה יִהְיֶה יוצא מזה, אלו איזו רוח נבואה היתה

ואתה של פרס? ואיך אפשר היה, שקולטורה נפלאה ומלאה עוז ואור, כזו של רומא, תחלוף לגמרי, ויורשה יהיה דוקא אותו הזמן הנורא ואתם הימים הקודרים, שאנחנו קוראים להם ימי הביניים? — חוקרים רבים נסו לתת פאורים לחזיון זה. השקר הגדול — הם אומרים — שמלא את כל היתה של קולטורה זו, סוף סוף מן המוכרה היה שיתפעק באיזה זמן מן הזמנים. ההוללות וההפקרות — אומרים אחרים — חיי הזמה ואתה התאה המופלגה לתענוגות וחילוקים מן הצד האחד, והפוליטיקה הכוזבת ואתה התאה המרובה לשלטונות ולממשל רב מן הצד השני, הם הם שהביאו כליה על קולטורה זו וסללו את הדרך לפני אותה האכזריות השחורה של ימי הביניים. או: השיגה קולטורה זו והגיעה עד לנקודת הגובה שלה, ומרסמוס בא עליה, זאת המחלה של זקנה, ומן ההכרח היה שתחלוף ותעבור מן העולם. ומה אפוא בנוגע לאירופה שלנו בימינו ובדורנו? — עוד חיים אנו באמצע הקולטורה שלה ואין אנו מרגישים בזה, ולפיכך אי-אפשר לנו להגביל את הדברים היטב. האם עתה כבר השיגה הקולטורה שלנו את נקודת הגובה שלה והזקנה קופצת ובהא עליה? — אין אני יודע. האם אהבת התענוגות והמתרות והיי ההוללות וההפקרות והתאה לשלטונות והעקיפים בעסקי הסוליטיקה קטנים אצלנו הרבה משהיו ברומא הקדמונה? — הלא להפך, כמדומני שכל אלה גדולים אצלנו יותר הרבה. אפשר שהשקר, אותו השקר הגדול, המביא מות ואבדון על קולטורה, אינו אצלנו במציאות? — לא, לא. לא כזאת לא יאמר שום אדם. אלו באנו לחלק פרסים בשביל שקר או כזיבה, שאדם עושה בנפשו, אנו עם הקולטורה שלנו באירופה הנוכחית היינו נוטלים את המקום בראש.

אם אסתכל רגע במה שאירופה עושה עתה לעיני השמש בלי שום בושה ובלי שום בלמה, עוברת עלי צמרמורת קרה לאורך כל חוט השדרה שלי. מי ידבר עתה על-דבר עושק וגזילה? מי ישים לב למעשי חמס בראש חוצות? סדום היתה מתבישת, אלו באנו להשוותה אל אירופה שלנו. דורו של המבול היה מתביש. לעין השמש מרצחים עתה מחנות שלמים, יעות

בעצמו עמד באמצע המעשים, ולפיכך לא היתה לו פרספקטיבה. אין אדם רואה את ראשו של המגדל בתוכה של העיר עצמה, אלא אם כן מרחיק לילך משם עד כדי תחום ידוע.

אָנֵּה, בני הדור הנוכחי, יש לנו אותו האסון להיות יָדֵים חיים למאורעות עולם גדולים, שאפשר אין דיגמתם ואין דמיונם במלוא רוחב כל ההיסטוריה האנושית. ומשום שאָנֵּה עדים להם, לפיכך ממעטים אנו כל-כך לראות וממעטים אנו כל-כך להבין. בין מאה בני-אדם אתה מוצא תשעים ותשעה, שמביטים על כל הפרוצים כלו בפשטות גדולה מאד ועל-פי השגתו של בעל-בית הגון: — מלחמה היתה — השלום בא — ומחר או ביום מחר השלישי כבר יחזור הכל להיות כבתחלה, ובמהרה אט-יבצה השם נחזור שוב לטהור ולעטוק בפרקמטיה, ונשיא את בנותינו לאנשים ולבנינו נקח נשים ונראה זרע ובנים ובני בנים ונאריך ימים עד זקנה וסיבה. מתירא אני, הוי כמה אני מתירא, שמא טועים קצת האנשים המאוסים והטובים האלה! יש לפעמים רגעים מרים ומאָררים, שאלפי ספקות חודרים לתוך הנשמה ומוציאים שם ומרעילים לו לאדם את חיו. אם לִיָּה רוחת משתפכת או השתפכה באיזה מקום, לא יעלה ולא יצמח שם שום גבעול ירוק במשך דורות שלמים. ואם איוו עשרות מיליוני אדם נהרגו ואבדו מן העולם במשך שנים אחדות בזו אחר זו, בלי טבה נכונה ועל לא-דבר, או יש בטבע העולם איזה רוח פלאות, ההולך ותועה בינינו, והוא לוקח את נקמתו תחת אלה מן האנושיות שנשארה בחיים. ואם קולטורה של איוו תקופה נרקבה עד היסוד ועד השרש, אז ארצות ועמים וצורות הולכים וביטלים מן העולם, ותוהו ובוהו באים, ואסון קם למלך על הארץ, ודורות שלמים חולפים עד שקמים שוב קצת חיים חדשים עם קולטורה חדשה.

קולטורות... מה הן קולטורות? צורת אורגניות. וילדות יש להן, ונערויות, וימי עמידה, ורפיון של ימי זקנה בא עליהן, מין פרסמוס, והן נובלות וגועות. מה היתה אחתית קולטורה עצומה כאותה של מצרים הקדמונה? ואתה של בבל מה היתה בסופה?

כָּלוּ, והעתונים לא חזרו שבועות אחדים
מִכְתּוּב את מאמריהם הארוכים, וניקולי הצר,
מגודל רחמי הרבים, נתן את נדבתו עשרת
אלפים רובל, וקטר וילהלם נתן עשרים
אלף מרק, והמלך אלברט נתן עשרת אלפים
דולר, כדי לעזור ולחשויע למשפחות
האובדים, ורק עתה שונים הדברים קצת.
אירופה אין לה פנאי. אירופה הן עסוקה
בענינים חשובים מאלה. איזה ערך יש להם
בימינו לששת אלפי יהודים, שכבר נהרגו,
ולאיו עשרות אלפים ש עוד ינהרגו מהר
או לאחר ימים? אירופה עסוקה. על אירופה
מוטלת החובה לתת אשר לעמים הקטנים
ומוטלת עליה החובה להביא שחרור לכל
האנושיות כלה ומוטלת עליה החובה לעבוד
יומם ולילה לשם הישר והמשפט. על אירופה
לעבוד לשם הקולטורה והאנושיות. אוי,
השקר הזה!

ואני עוד מתהלך כמו חולב, ואני חושב
וחושב, ואת אשר לפני אינני מבין. אין
אני יודע, איך יכולים בני אדם לישון
במנוחה כל הלילה, אם מעלים כאלה נעשים
לעיניהם. ולקום ממתם בקר איך יוכלו
וללבוש את כתנותיהם המוקשות עם צנורניהם
הקופים, ואיך יוכלו לשחק ואיך יוכלו
לדבר ואיך יוכלו להרהר בעסקיהם החשובים
ולחשוב על-אודות מעשי הפוליטיקה הגבוהה
שלהם— ולא רחוק מהם יושבת אותה העירה
הקטנה עם 6000 ההרוגים שלה. אוי, לו
היתה אירופה זו נעשית מתאם לנפש יחידה
ואחת, ונפש זו היתה עומדת פה לפני,
ואני הייתי יכול לירוק בפניה פעם אחת
כנפשי שָׁבְעָה!

האם אפוא על-אודות יהודים אני מדבר
כאן? הלא על-אודות 6000 ברואים ממשפחה
האדם, שיש להם חוטם ואזנים ועיניים וצלם
אלהים על פניהם!

האם אותה המלחמה, שעלתה לנו בעשרות
מיליוני קרבנות נפש אדם, עשתה את בני
האדם פראים כל-כך ומטומטמים כל-כך?
האם אותה הקולטורה, שהביאה את בני
האדם לידי מלחמה כזו, היא שהביאה את
העולם עד לידי מדרגה נוראה כזו? האם
אותו השלום, שנתנו לו צורה נוראה כזו,
הוא שהשמיר מקרב לב האדם את השריו
האחרון של רגש אדם?
מה זאת קולטורה?— אורגניסמוס חיי.

שלמות, ערים שלמות— ולא לצורך מלחמה,
לא לאיו תכלית, ולא תחת איוו כסות
עינים, ולא תחת איוו עליה תאנה, אלא
פשוט, באים ומרצחים והורגים ושופכים דם,
משום שאינם יכולים לכבוש את תאוותיהם
הרעות ולשפכות דמים. אמנות בשביל
אמנות. ימים של דם נשפכו, ערים שלמות
נכחדו, קהלות שלמות נמחו מעל פני
האדמה. מי ימנה עוד את מספרן? מי יזכור
ומי ישים עוד דברים קטנים כאלה אל לב?
פרצו אל תוך עירה קטנה, שאין לה אלא
י"א אלף תושבים, והרגו שם ו' אלף איש.
אמור התי כתוב: ששת אלפים. (על פי
מקרה זהו אלו 6000 אנשים יהודים— אבל
לא על זה אני מדבר פה; אני מדבר פה
רק על-אודות בני-אדם סתם, עדר של 6000
ברואים ממשפחת האדם, השואפים אויר
ולעיסים להם, ויש להם חוטם ועינים,
ונולדים ומתים, הכל כיתר מיליוני ברואים
כאלה.) גִּעְתּוֹנִים שמסביב לא באה על זה
אלא הערה קטנה בת שורות אחדות— וחסל.
אבל אם באים אנו לשמוע מפי פליטים
ועדי ראייה פרטים אחדים של הנעשה, מתחיל
הדם קופא בגידונו. אנשים, שיש להם בלבם
אהבה של נוצרים, נטלו עשרים ילדים,
שיצאו באותה שעה בצהרים מן הגימנסיה,
ושחטו אותם כלם אל האבנים שברחוב.
נטלו בתולות ונשים וסמאו את עיניהן
בברזל לוהט, ואחר כך ענו אותן, ולבסוף
שחטן. נטלו זקנים וישישים וכרתו את
לשונם מתוך פיהם, ולבסוף שחטום. הדם
מתחיל קופא בלבך, כשאתה שומע את כל
זאת, וכמו שגעון אורב לך— אבל אירופה
שגיב סביב מחרישה, והלב שלה מחריש,
והקולטורה שלה מחרישה. נשארה מכל זה
רק הערה קטנה בעתונים אחדים.

והלא אתם וזכרתי: כשנדועזע אי
מריטיניק תחתיו ואיוו מאות בני-אדם ספו,
היה הרעש גדול מאד בכל העולם כלו,
ולבה של אירופה לא היה יכול לשקוט,
וצרפת לא מצאה מנוח אלא אם כן שלחה
אכספדיציה למור-דִּי־פֶרְנַס. וכשהנהר הצהוב
יצא ושטף מתוך גדותיו ואיוו מאות תינינים
נשחפו, היה הסער נורא מאד בכל העולם
כלו, ואירופה לא יכלה לישון, ואנגליה
שלחה נדבות. וכשה-טיטיקה טבעה בים
וכל אנשיה טבעו עמה, נוצע נע כל העולם

מה מתר? מה אכור? אין עונה. מה שִׁיך לִי? מה שִׁיך לְךָ? אין שומע. המלחמה, שחאריכה תמש שנים, הבשילה את פְּרוֹתיה. האדם נעשה פרא. קם אדם בבקר, הורג על סביביו איזו עשרות בני־אדם והולך לישון בערב, ואחר־כך הוא קם שוב בבקר, הורג שוב והולך שוב לישון. ונדלִיטמוס הולך וצועד ועובר על אירופה. הוללות של פראים הולכת ובאה. דמדומי־אֲלִים חדשים! בעִיָּה אחת קטנה נטלו 37 בחורים ממיטב צעירי בני־ישראל, בחורים קדושים וטהורים, שלא חטאו שום חטא, העמידו אותם לגבי כולל, ירו בהם והמיתום — איזה ערך יש להם לתי 37 נפש אדם באתו זמן שעל גבי שְׂדֵי המלחמות נהרגו 40,000,000? דבר קטן כזה אינו כדאי כלל לדבר בו. בשעה גדולה כזו אין מתעסקים בצִיפורות בטלות כאלו. אין אני יכול אפילו להרשיע את האנשים, שעשו אותו מעשה. לא הם עשו אותו, אלא רוחו של הזמן הזה. המלחמה עשתה שְׁמוֹת חמש שנים תמימות, עתה עושה שְׁמוֹת אותה השעה שאחרים המלחמה...

שְׁלִשִׁים ושבע נפש אדם — אמה, חוץ מה שהן צִיפורות, הן גם נפשות אדם. ואם ידעתם מה זאת נפש אדם? — תחת הבגד, שעליו כוננו המורים את כלי זינם, היה מעיל, ותחת המעיל — כתונת, ותחת הכתונת — לב, ואתו הלב היה דופק והיה מפרפר מתוך גיל ומתוך מכאוב, ואלפי חלומות היו לו כלב זה ואלפי תקוות, והנה בא כדור פתאם ופגע בו, וברגע אחד הומתו אלפי חלומות ואלפי תקוות. ועוד גם זאת: בבית חפז לאדם כזה אב או אם, אחות או כלה, אשה או ילד, וגם תקוותיהם וחלומותיהם של אלו כבו ברגע אחד. שלשים ושבעה בחורים מבחורי ישראל באו לאיזו אִיפּה, כדי לעשות מעשה טוב, להלך לחם לרעבים, ולבם לא נבא להם שום רע, והם לא נדעו שעה אחת קודם לזה, כי מדרכם זו לא ישובו עוד חיים. יכול אדם להשתגע בשעה שהוא נותן דבר זה אל לבו! אבל מי ידבר בדברים קטנים כאלה בשעה גדולה כזו? לא נאה כלל לאדם מן הישוב לבוא לִידֵי סְטִימֵנְטִלְיוֹת, ובפרט לרגלי מיתתם של בני־אדם אחרים. הן יודעים אנו כבר גם צִיפּוּרָה של ארבעים מיליונים,

עד לנקודת הגובה שלה, כך אני מתירא, כבוי הגיעה, ומחלת הזקנה הנה זה באה עליה. היי שלום, אירופה! הנה מסעי־עמים חדשים, ונדלִים חדשים, מסעות־צלב חדשים, מושגים חדשים וקולטורה חדשה. המרכזים געתיקים, באים לִידֵי גלגול, וממקום אחר יעלו ומעפר אחר יצמחו.

II

דֹר שֶׁל וְנִדְלִים.

הַרְגֵשׁ הרגשנו את כל זה, בהיותו הולך ובא לקראתנו מעט מעט, ראה ראינו אותו, בהיותו עולה וצומח לעינינו, וזה שנעשה כיום הזה לעינינו ומסביב לנו, הלא אינו פרי הרגע הנוכחי, כי אם התולדה הטבעית של שורת שנים שלמה: — חמש שנים שלמות עשתה המלחמה שְׁמוֹת בארץ. אדוני העולם הרגילו את בני האדם אל מלאכת הדמים, אל הפרופסייה של עִשְׂתֵּת הרוגים. לָמְדוּ אותם להיות פוסעים על בְּצוֹת של דם ולעֲשֹׂן ברגע זה במנוחה את הפפירוסה שלהם, אָמְנוּ אותם להיות יִשְׁנִים בצדם של פגרי אדם ולהשמיע באותה שעה מתוך מנוחה שלמה את קול נחרתם, הרגילו אותם להיות פוסחים על גלגלות אדם שבורות ולהתהלך על קִרְכִּים ועל בני מַעֲמֵם היוצאים סרוחים מבטן אדם ולפנק באותה שעה, נתנו אותות כבוד ותארי כבוד בשביל מעשי גבורות כאלה — ובני האדם לָמְדוּ תורה זו. דרך אגב הלא בני אדם הם, חיות רעות לפי טבעם, והם חפזו לָמְדוּ אותה. שויון רוחו של האדם בנוגע לאדם שני הלך וגדל מרגע לרגע. רגש החמלה נכחד. ציור הדמיון בנוגע למהותו של יצור אנושי, ומה זה בעצם אדם חי, אבד לגמרי. איזה ערך יש לו כיום הזה לאותו מעשה, שאדם קם והורג נפש אדם? — קל מעשה כזה לעשותו מלקחת פפירוסה ולהעלות אותה בעשן. מחירה של פפירוסה לכל־הסחות עולה לששים פְּנִיגִים. היסודות, שעליהם מיוסדים החיים החברתיים, מתנודדים. הקולטורה מוט תתמוטט. אירופה כלה מוט תתמוטט. איה ימין? איה שְׁמַאלָה אין יודע.

לא יהיה להם כח של דמיון במדה זו, שיהיו יכולים לחוש איזה דבר ולהמציא אותו המצאה חדשה, והם מוכרחים עדין לבוא אלינו ערב ובקר וצהרים באותם הפזמונות הישנים! הוי, לו רק היה להם די אמץ בלבם לבוא אלינו בלי אותן האמתלאות הנבערות, אלא שיאמרו בפה מלא, שכך וכך הם רוצים לעשות עמנו — ולנו אין שום עצה ואין שום תחבולה כנגדם! רק לא אמתלאות, רק לא "הקשר" על אצילות הרוח שלהם!

ואני יודע: לא על-ידי מה שנצק אל אזנים חרשות תבוא ישועתנו. לכל-היותר יבואו האנשים האלה מחר ויירשו איזו דרשות חדשות מלאות רעל ויפטרמו בעתוניהם איזו מאמרים חדשים הקוראים להרג ולקבץ — וסוף-סוף יהיו הם הצדדיקים. העצמות הקושות של ההרואים תרקבנה בתוך הקבר המשותף, והשמש תעלה והשמש תשקע, וצללי ההרואים ירחפו מסביב לנו ודמיהם יצעקו אלינו מן האדמה ויריעלו את חיינו ביום ואת שנתנו בלילה...

ואני יודע: לא באוני אירופה עלינו לצעוק ולא אל הישר האנושי עלינו לבוא בקובצותנו. ולא משום שאני ירא, שאל יאמרו עלינו "פרובוקטורים אתם", אלא משום שאירוכה חרשה והישר אָבד מן העולם. חמש שנות מלחמה עם 40 מיליונים הרואים ועם אלפי תועבות, שלא נשמעו כמוהן, השלימו את מעשה ההתננות גם שם ואת לבם של האנושיות מטמא. מה להם ולדמנו? מה להם וללבם, שיש לו רק דמעות ואין לו אגרוף? בשביל אשרם של העמים הקטנים והגלגלנים, אומרים הם, יצאו למלחמה — ולבסוף רואים אנו, כי עינם ולבם אל העניינים השונים מסביב רק ככל מה שהם נוגעים אל האינטרסים שלהם בעצמם. בשביל זכויותיהם של העניים המרודים, אומרים החולמים שחלמו סדר עולם חדש, יצאו לריבולוציות — ולבסוף יוצא מכל זה רק מיליטריסקמוס חדש ומבהיל. בשביל השלום הנצחי, אומרים מנהיגי העולם, נשפך כל הדם הזה, וכדי לשתרר ולעורר מחדש עמים ומדינות — ולבסוף אין העמים המחודשים הללו עושים במדינותיהם המחודשות שום דבר, אלא תומכים את השלום הלז בזה שהם שוככים יום יום נחלי דם חדשים

והשמש עלתה והשמש שקעה גם אחר-כך, יחלף התנהג כשורה גם אחר-כך, ואדוני העולם נכנסו לשיבותיהם ולאכפוניהם גם אחר-כך, ודברו והתנכחו והתפלפלו זה עם זה, איך עליהם לדאג לשלומי של הכלל האנושי, ומה עליהם לעשות, כדי שיביאו ברכה ואשר על כל העולם כולו. יכול אדם לצאת מדעתו בשעה שהוא נותן אל לבו גם דבר זה!

ואני יודע: מחר, כשיבואו לדון בדבר זה בפרהסיה, יענו ויאמרו לי מה שענו ומה שאמרו לי זה שבע ושבעים פעמים, ומה שאני יודע כבר בעל-פה. יאמרו לי: היהודים ירו מתוך איזה מחבוא אל אנשי הצבא; היהודים הם בולשביקים, והם אומרים להכניס את הבולשביסמוס אל הארץ; היהודים מרעישים את העולם על לא-דבר, כדי להבאיש את ריחם של יושבי הארץ בעיני הגויים שבחוץ לארץ, ובאופן זה אין הם אלא פרובוקטורים פשוטים. ואחר-כך תעלה השמש ותשקע השמש, ואחר-כך יעלו האנשים על משכבם בשלום וירדו בשלום, והכל יהיה כשהיה, עד — עד שתבוא איזו שחיטה חדשה באיזו עיר חדשה ועד שיבואו שוב להשמיענו את הפזמון בדבר היריה מתוך איזה מחבוא ובדבר יהודים-בולשביקים ובדבר יהודים-פרובוקטורים. יכול אדם לבוא לידי טרוף-דעת בסעה שהוא שומע את כל אלה!

זה לי אסף, זה לי שני אלפים שנה שאני שומע את האמתלאות האלה בכל צורתיהן השונות והמשונות. אימתי לא נבלנו את הווסטיטות הקדושות, והם מצאו את עצמם מחויבים לעשות בנו שחיטות קצת? אימתי לא הרענו את הבארות, ולהם לא היתה עצה אחרת אלא לטרוף אותנו קצת על-גבי מדורות האש? אימתי לא הרגנו איזה נער מנעריהם לכבודו של חג הפסח, והם לצערם לא ידעו תחבולה אחרת אלא לבוא עלינו בקצת פוגרומים? וחוטי טליפונים אימתי לא התרגנו בהיכלי הקדש בבתי תפלותינו, כדי למסור על-פיהם ידיעות מסתרות לאויביהם בשעת מלחמה, ובני-האדם עם האהבה הנוצרית שבלבם היו מוכרחים לנקום בנו את נקמתם? הוי, כמה נתשן כבר כל זה, וכמה אני בעצמי מתפיש בגלגלם, שבני אדם שכבר נתבגרו

בוה, ומה היא המטרה, שהם אומרים להשיג בזה? — רוצה הייתי בכל אופן לדעת את הנעשה בפנימיותה של נשמתם.

יודעים אנו את הרדיפות כנגד היהודים בכל צורותיהן. יודעים אנו אותן בתבניתן, שהיתה להן לפני אלפים ולפני מאות שנים. הקריאה הכללית היתה או „שמד“, והמטרה היתה, להכריח את אלו, שיש להם דת אחרת, לקבל דוקא את הדת השלטת. מימי אדרינוס ועד האינקוויזיציה הספרדית, מימי האינקוויזיציה הספרדית ועד קץ הימים שבתקופת הזמן החדש, תמיד היה דבר זה המניע הראשי. הכנסיה המביאה רק היא לבדה לחיי העולם הבא היתה יוצאת לחטוף נשמות. נגיה, שמניע זה אין בו אצילות יתרה, אבל ברור היה תמיד ומובן בשלמותו. — כמו כן אנו יודעים את הרדיפות גם בצורתן השנית: חריצות ידיו של היהודי ויגיע כפיו לא הניחו לאחרים לישון. מלת הקריאה החדשה היתה השאלה האינקוויזיט, והמטרה היתה, להביא קבוצ של בני-אדם לידי מצב זה. שהיו מוכרחים לפדות את עצמם בכל פעם ופעם בכסום ידוע של כסף. אונקיה של זכיות אדם היה מחירה בשוק זה כך וכך, חצי אונקיה כך וכך ורבע אונקיה כך וכך. אמת, באצילות יתרה לא הצטנן גם טעם זה: מנקודת המצב של חרות הקנין והחרות האישית אין דבר כזה להבין כלל. אבל בכל אופן ברור היה די צרכו, ואני הייתי יודע מה בני-אדם רוצים ממני. — וגם הצורה השלישית ברורה לי: הסבה הפוליטית. ביסמרק היה מתירא מפני הסוציאליזמוס, הלך וברא על-ידי מר ושתק את האנטטיסמיטיסמוס. אלכסנדר השלישי התחלחל מפני הריבולוציוניסמוס, באו המרי ניכטרים שלו והביאו את התחבולה, להשליך לפני ההמון פרי-שעה חתיכת בשר אחרת, כדי להטותם באופן זה ממטרתם העיקרית, וכך נבראו הפוגרומים. אין אפשר לי לומר אפילו, שאין אצילות בדבר שכזה, כי אינה לנו דבר במקצוע הפוליטיקה שיש בו אצילות, ובאיו אמצעים לא השתמשו עדין שם? — אבל כל הצורות הללו, ועוד רבות ואחרות שלא הוכרחתי כאן כלל, כלן אינן מניחות את רוחי עד כדי להקבילן אל המאורעות עכשו. אין גם אחת בהן, שתחא יכולה לברר לי בשלמות, או אפילו רק

כמין התנוגות באה על כל האגושיות בלה. הפלחמה מתחילה להקם ממנה. בנו, החלשים מכל החלשים, האמללים מכל האמללים, התחילה, ומעט מעט תבוא גם עד החזקים ועד החזקים מכל החזקים.

איזה ערך יש להם לשלשים ושבע נפש אדם, לשלשים ושבע נפש אדם מן היהודים, שנהרגו בעצם הצהרים לעיני כל העולם כלו? — יקברו נא המתים את מתיהם. וזה אשר לבכות לא יוכל — ידום. אם יש כי יבוא אביב, והיה גם עלנו רענן.

III

צ' ד.

עומד אני עדין אל מול פני אותה החדיה הארוכה, המענה את ראשי הכואב והעיף זה שבועות וחדשים, ועדין אני הוגה ודורש וחוקר בה: — כל אותן הרדיפות והשחיטות והתועבות והודונות המשוגים, הצועקים עד לב השמים, שאומה קולטורית עושה יום יום ליהודים אמללים ומרודים, העוזבים מאלהים ואדם, מה פנתם באמת ולאיו תכלית הם נעשים? — מילא, הטענות הרגילות בנוגע למאורעות אלו כבר ידועות לנו: מורים אנו מתוך מחבואים מסתרים, יודקים אנו זפת בוערה על הצבא, מסתירים אנו כלי-זין, מרעימים אנו וכו' וכו'. אבל לא בדברי הבלים כאלה אני מדבר כאן. אין לי אפילו ארך-רוח לדבר בהם. לא, רק לא טענות ורק לא אמתלאות. טענות ואמתלאות לא חטרו עדין מעולם לשום אדם. לא אירע עדין מעולם, שאדם ישוך בשניו את חטמו של חברו ולא תהיה לו באותו רגע אמתלא מוכנה, שהוא הצדיק. כך הוא מנהגו של עולם מששת ימי בראשית. אבל לא בטענות הרגילות אני מדבר כאן, ולא בזה, שהם אומרים לנו ולעולם בלו, אלא הייתי רוצה לדבר כאן בזה, שהם אומרים לעצמם, לעצמם בנפשם, בשעה שהם יושבים לפני ולפנים, בחדרי חדרים, ומתחידים שם עם נפשם ועם יצרם הטוב או יצרם הרע: איוו פנה יש לו לזה, שהם עושים, ואיוו תכלית הם מבקשים

אפשר שיבין, אבל לא בנשמתו. כיצד אפשר הוא, שהיהודי ידע מה הם תענוגות של ציד? מה יכול היה יעקב, אותו התם היושב תמיד באהל, להבין מכל הנעשה בנשמתו של ציד, של אותו איש-השדה, בשעה שהיה זה נוטל את קשתו ואת תליו, ועיניו בערו כלפידים ונשימתו היתה חטופה ולהטתה, והוא רץ אל השדה הפתוח לארבע רוחות השמים? — לכל-היותר יבין יושב-בית שכזה רק איזו פרטים היעזנים בנוגע לכל אותו העסק. יבין כי אדם יוצא על הזאב להרגו, כדי להעביר סכנה מבני אדם ומיעור הצאן, אדם הולך לצוד ציד ברבורים, כדי שיהיה לו נתח טוב לאכילה, אדם בא לירות שפינים, כדי שיוכל למכור את הבשר ואת העור. אבל ציד לשם ציד, אמות לשם אכנות, שפיות-דם כדי שיהיה לו לדעת אותו התענוג הנפלא והמיוחד במינו, לדעת ולהרגיש בכל אבריו ובכל גידיו כי ידיו שפכו את הדם הזה, באופן שעניו תאורגה מרוב נחת לריחן של שפות הדם השנוכות, ולבו בו ישתרע ויתרחב ויתדפק מעצם רגשי הגיל למראה החיה הנופלת או למראה גוף האדם המפפר, שרק זה עתה פגע בו הכדור שלו והפילו, — לא, את כל זאת לא ישיג היהודי לעולם. לא בשכלו, ועל אהת כמה וכמה לא בלבו. כל זה היה לו לעולם של מושגים זר ונכרי. מובן מאליו: פעמים הרבה אין הציד בא אלא להיות לתועלת חמרית לבעליו או לשם מסחר. עור ובשר יש להם מוזר ידוע בשוק ועושים בהם עסק. אבל לא זה הוא העיקר. מדבר אני כאן על הציד בתור כפורט והנאה רוחנית. משפחתו של הקיסר רואה בו את התענוג היותר גדול שלה, והיא מקדישה את קרואיה וקוראת לאורחיה מקרוב ומרחוק לבוא ולהשתתף בו — והיא הן בודאי ובודאי שאינה עושה את זה לשם צורך חמרי. גדולי האצילים מתעסקים בו בתור אחד משעשועיהם היותר גדולים, ועונת הציד תהיה להם לעונת חגים וימים טובים — וגם הם הן לא לשם עסק מתבוננים. אצילי הכפרים הקטנים מבליים בו ימים ושבועות, וגם הם לא תמיד נתון לבם רק אל המסחר ואל משלח ידם. יחי התענוג! הליילי יחי היערי! שפיות דמים היא מין תענוג פשוט ותמים כל-כך ואין בו שום רע. בעצם אין שום נפקא-מינה אם הורגים

הלק ידוע של החזיונות שמסביב לי. אותו המניע, שיסודו הוא השמד, בודאי ובודאי שלא יברר לי כלום. סדרה זו בשנת 1919 אין לה שום מקום עוד. וכך אני עומד על-גבי חידה ומוחי מתנגע עליה. מה תכליתם של מאורעות אלו? מה תכליתם?

שנאה? ... קשה מאד להניח, כי רגש השנאה לבדו, מין געל של גזע לגזע, יתפרץ פתאם בכח אלמנטרי כזה ויבוא לידי בטוי משונה בשורות בלתי-אפשריות כאלה. רגש הגעל לבדו ידוע או לאדם ידוע, בתור חזיון שאינו נורמלי, אפשר לכל-היותר אצל אשה, בשעה שהגיעה לידי מצב ידוע. פתאם היא מתחילה לשנא את אכילת הסיקר ומתחילה להוב את אכילת הנתר. פתאם אין היא סובלת פרות מטוגנים, ואתה מוכרח לתת לה גבינה מעופשת. אבל שאומה קולטורית כלה, מאלף ועד תימו, תבוא פתאם בן-לילה, בלי טעם ובלי סבה, לידי מצב של הריון, ומרוב אידיסיסינקרטיה לא תעשה רבר אלא תמרוט פאת זקן של יהודי ותכה במקלות ותחסר בשוטים ותשליך חוצה מתוך עגלות מסעות-הברזל אנשים הנוסעים לתומם, — דבר כזה קשה מאד להניח. חוץ מזה הן לא רחוקים עוד כלל הימים, שעם זה היה קורא לעם השני "קוחני ברציע" (אחי האהוב), ואת הדבר הזה הניח למשמרת לדורות גם על-ידי יצירות רבות ומרובות במקצוע הספרות והאכנות שלו. לא, לא שנאה היא הסבה. חוץ מזה עלינו לדעת, כי לא תמיד מביאה רק השנאה את הציד לידי זה, שהוא יוצא לירות חיה או עוף. להפך: לפעמים הוא יוצא לירות אותם רק מתוך קבה — הבה אל עצם מלאכת היריה. — וכך אני בא מעט מעט אל הנקודה העיקרית של עצם חקירת.

הושש אני שיש לנו עסק פה עם תכונות מיוחדות, הקרובות כל-כך אל הפסיכיקה של עמים אחרים ורחוקות כל-כך מן הפסיכיקה של היהודי. היהודי לא יבין דבר זה לעולם. עולם זר הוא לו לגמרי. יש לנו עסק כאן בשתי פסיכיקות שונות. היהודי לא ישיג ולא יבין לעולם את הטעם המונה באתו דבר, שקוראים לו ספורט. ואם בא אתה לבררו לו, להמתיקו לו ולשימו בפיו ממש, ימשוך היהודי בכתפיו ולא יבין. בשכלו

וילדיהן ונתעברו דמי אחים ואחיות ודמי חתנים וכלות ודמי חכמים וחכמות ודמי הגונים והגונות ודמי חסידים וחסידות ודמי זקנים וזקנות ודמי בחורים ובחורות ודמי פרנסים וחזניהם ודמי דַּגְנִים וסופריהם ודמי מלמדים ותלמידיהם ודמי אנשים ונשותיהם— נהרגו פלם יחד... והנה כל הגוים שְׁלֹוִים ושוקטים, ואבינוי עמך דווים וסחופים ומודלדלים... ארץ, אץ תכסי דמם ואץ יהי מקום לוועקתם, עד ישקיף ויִרְאָה ה' משמים וינקום נקמתו ונקמת עמו ונקמת תורתו ונקמת דם עבדיו, אשר שפכו דמים כמים".... היודעים עוד אתם מעט את הסליחה? האיומה הזאת?— בקצת קהלות אומרים אותה ביום הכפורים, וחברו אותה בימים הנוראים ביותר שבתולדות ימי האדם— בימי הבינים. גם אני אמרתי אותה פעם, בעודי נער קטן מאד, והייתי מעמיק על-אודותיה במחשבות. הבינותי את כל הנוראות שבה בכל גדלן, אבל הפל נדמה לי רחוק, רחוק כל-כך. לא היה כלל זה בעיני אלא מעשה מלפני אלפי שנים. קראתי אותה כמו שקראתי „עשרה הרוגי מלכות" או את הקינות על-דבר החורבן, ובתוך הַפְּרָתִי עלו רק הַיִּים של צרות מתוך תקופה רחוקה, רחוקה מאד— איזה דבר זר, שהיה פעם ושלפניו לא יהיה עוד. הן שנה כל-כך כל העולם כלו, הן מלאה כל הארץ במדה מרובה כל-כך דעת וחכמה, ובני האדם נעשו נדיבי רוח יותר וחמלתם נתרבתה כל-כך ויש להם עתה אלהי אמת בלבם. הוי לי הילד הפותח! לא הייתי מבין ולא הייתי מאמין, אלו בא אלי איש והיה מנבא לי אז, כי אני, אני בעצמי, עוד אגיע לזמן, שהסליחה הזאת תחדל מהיות לי לסליחה כתובה בדיו על גבי נִרְךָ ותהיה לי לחלק מַחְיִי, ואני בעצם עניי אראה ובעצם אוני אשמע את כל זה, והוא לא יהיה נעשה אלא במרחק תחוּם־שבת אחד ממקום מושבי, ואיך, דמי רחמניות ודמי ילדיהן יתעברו ודמי חתנים וכלותיהם ודמי בחורים ובחורות ודמי אבות ובנים ובני מלמדים ותלמידיהם ודמי אנשים ונשותיהם הצעירות! ולא רק חלק של איזו סליחה עתיקה יהיה כלל זה, אלא מעשה שנעשה היום, היום, היום! ולא רק אותו המעט, שנזכר שם באותם הסליחה, נַעֲשֶׂה, אלא אלף אלפי פעמים יותר! לא, דבר כזה

עוף או דיה או איזו בריאה אחרת. — הנה עוד יום או יומים. קבעו את הזמן ליום המחרת לפנות בקר. כל הלילה כבר מורגשת המהומה. התכונה רבה וגדולה. האורחים מתקבצים ובאים. הנשים העדינות עושות את ההכנות הדרושות בַּטּוֹאֲלִיטָה שְׁלֵהן. הסוסיס צוהלים באורותיהם, והכלבים-הזורזרים דקר-הַפְּתָנִים וקל-הרגלים חופרים ברגליהם את עפר האדמה מִקְצָר רוח. המשרתים רצים אָנָה ואנָה, והעבדים המשמשים את הסוסיס נהפזים. כל החברה נכונה. הלחיים לוהטות והעינים יוקדות. על הסוסיס! על הסוסיס! עוד מעט והם הגיעו אל הַמַּצְבָּה. השופרות תִּקְעוּ, היער יריע, קני הרובים ישתקשקו. „הידד! לקראת ברבורים!" — וקול שריקה וקול צפצוף וקול שאון מכל עבר. או: „הידד! לקראת שפנים!" — וזרוזרי הכלבים רצים כתצים, הכלבים המריחים הולכים אחרי חטמים ומבקשים את הַצִּיד" מאשר הוא שם ומעוים את החיות או את העוכות אל מקום אחד. הזרוזרים חופרים ברגליהם את עפר האדמה ומביאים בפיותיהם את העוף הנוכל או את ההיה הקטנה. ושוב: „הידד! לקראת בני-אזוים פראים!" ויש לפעמים— וזה הוא העיקר בבילי בכעם הזאת— שיהיה גם שנוי קטן, ואז יִקְרָא: „הידד! לקראת יהודים!" — מי שיש לו הבנה בבילי ציד, זה בעצם לא יראה שום הבדל בין חיה זו לחיה אחרת. שָׂמָה של החיה ומהותה אינם מעלים ואינם מורידים. הלחיים לוהטות, העינים יוקדות, הנשימה קודחת כרוב תענוג. והזרוזרים רצים ומביאים את החלל בפיהם. תודה לאלהים, הנה סוף-סוף יש מעט ריח של דם חי ומתוק! הנה סוף-סוף רואה העין גוף מפרפר, שרק זה עתה נמל! — ירא אני, שהיהודי לא ישיג עוד עד עולם את המתיקות שבאותו התענוג הרחוני. כיצד יש לו, לביש-גדיא זה, לדעת מה זה ספורס? כיצד יש לו לדעת מה זה ציד?

IV

שְׁמוֹנִים אֶלֶף.

ונגעו דמי אבות ובנים ודמי רחמניות

באיזה פרק אני עומד. אבדה ממני ההבנה שבביל ציפורות. נראות לי פתאם פלן קטנות כל-כך. מין אנוריות נתעוררה בי, ואני רק הייתי רוצה לצעוק: עוד! עוד! עוד! ספר עזר, צק, הקק, מלא, ככל אשר אוכל שאת! מה לי ולכל זה? מה לכם ולכל זה? ובכלל מה לעולם ולנו ולמי אנו ומי יריב לנו ולמה דוקא 80,000 ולא באמת 8,000,000 מי יעזור? מי יאמר הרף?

וכל זה הולך ונעשה לעיני כל הארץ מסביב, בעצם הצהרים, בלב אירופה—ובספר ה"לוח" כתובה שנת 1919 אחרי לידתו של הנוצרי, ולא 1919. ותיים אצילי האנושיות עתה בעצם ההתלהבות הגדולה של הצניזליזציה ושל הגלויים הנפלאים ושל ההמצאות הכבירות ושל המלחמה שבביל גאולת האדם—ורק מן הצד, רק דרך אגב וכל-אחרי-יד יקרה מקרה קטן כזה, שנקרא לו מעשה אוקראינה. והעולם, העולם הנאור, זה שנלחם כל-כך שבביל גאולת האדם ושיוון העמים ושיוון הזכויות של הגזעים, ודאגה זו אינה מניחה לו לישון, עולם זה רואה וסומע את כל זה ואין פוצה פה ומצפצף. ופלא הוא: אם יקר מקרה ואיזה מיסיונר יתרג בקרב הפראים שבאסריקה התיכונה, יהיה הרעש גדול מאד באירופה ואסריקה גבי-יחד, ורגש הישר, רגש הישר המפונק של כל העולם הנאור, לא יוכל בשום אופן לבוא לידי שקט. אוי לו למעשה נורא שכזה, אוי להם לחיי אדם נקיים שנפסו בקרב הפראים שבאסריקה התיכונה. אבל הוי לקומדיה חצופה זו! — ואם יקר מקרה ואיזה בעל-עגלה יצליף את הכוט על גבי איזה כוס, וקמה כרעג איזו חברה מן החברות לצער בעל-חיים והקימה שאון, עד שמוטדות תבל ירגזו. הוי לשקר נבער שכזה — אבל אל מי אנחנו מדברים? לכל-היותר, כשנצטק אל השמים אחת ושתים ושלוש מעצם המכאובים הגדולים שלנו, ושמעה האנושיות הנאורה והנדיבה ושלחה לנו את הקומדיה שלה ושלחה אלינו איזו קומיסיה. או יבוא איזה דיפלומט מהם אל השמים השחוטות באוקראינה, והשמיע את מזכרו באזני השחוטים למחצה, והגיד להם, כי עליהם להתאמץ ולהתגבר ולעשות את כל אשר ביכלתם, כדי לחיות בשלום ובשלום ובאחדות עם אדוני אוקראינה, ואז אב-ירצה-השם יבוא הכל על מקומו בשלום...

לא היה כול שום אדם לצר לו בדמיונו... אצל השלחן הירוק עמד הפליט, האיש הבא מן המערכה באוקראינה ואת הרמימות המדיקות הביא עמו, ובמשך שעה אחת וחצי נשא את משאו וספר באזנינו את הנעשה ביהודים באוקראינה במשך הירחים האחרונים—ואם יש קדקד שער שחור אשר לא הלבין למשמע הדברים, אין זה אלא פלא. בתחלה הייתי יושב והייתי משיג עיני כל מלה ומלה. נכנסה עיני כל זאת בגדר ההשגה האנושית. אבל מטע מטע התחיל מוחי רופס בי. הנקפלים התחילו נעלים ננטטטים. שמעתי מזכירים בשם ערים, שהגיע שם מספר השחוטים עד 8,000. ואר-כך עיר ומספר שחוטיה 500, ופתאם הא לך עיר ושחוטיה 2,000, ואהר-כך מזכירים את פרוסקורוב עם 4,000 ההרוגים שלה ואת טשקטי עם 1,500 ואת יתר הערים עם מספרים אחרים, משונים ומבהילים. פתאם אני שומע, כי עד חודש יוני עלה מספר השחוטים עד 40,000 איש. אחר-כך נעשה פתאם הכל ערוך ומפורט ומסודר כל-כך, הכל מעשה עסק, הכל מעשה פרוטוקול—עד שאין לך אלא לקחת איזה רואה-חשבון, שיש לו כתבי-יד יפה, ולתת לכתוב לך את כל זה באותיות נקיות בספר. הדרשן הנכבד מודיע, כי מספר ההרוגים, שנהרגו עד היום הזה, מגיע כבר בודאי עד שמונים אלף. ואחר-כך: 64 ערים, שנעשו בהן פוגרומים, כבר הובאו בהשכון בדיוק. ואחר-כך: בעיר אחת מתקבצות בבתי הכנסיות ובבתי המדרשות רק נשים ונערות, כדי להתפלל את תפלת הקדיש, מפני שלא נשאר בחיים שום גבר. ותיכף אחר זה: מספר הנפצעים עולה ליותר ממאת אלף, ומספר הנשים והנערות שהלל כבודן עולה לעשרות אלפים. ואחר-כך ידבר על-דבר יסורים נוראים ומשונים, שנעשו באותם שהתנפלו עליהם, ואשר אין שום דמיון של אדם יכול להגות כמוהם מלבדו. ואחר-כך: משוגעים לעשרות אלפים הולכים ותועים עתה על-פני הדרכים וביערות. ההיקות עולים למיאירדים. בני אדם יושבים ערומים כיום הולדם בתוך החורבות ואינם יכולים לצאת לחץ מחוסר כחונת לעורם—וכן עוד ועוד. פתאם אני מרגיש, נעשה חם לי כל-כך. איני יודע עוד

האם נשתגע העולם? האם עומדת האנושיות על גלגלת ראשה? האם המלחמה הרעה, ואחריה השלום, הרע ממנה שבעתים, עשו את העולם לבית-משוגעים? לפני שש-עשרה שנה, כשהיה המגורום בקיסטנוב, נפלו עם 13 הצללים-אמור וכתוב: שלמה עטר-ובל העולם התפלץ תחתיו, ועתה מונים אנו 40,000 או 80,000 או 180,000 הרוגים, מלכוד הנפצעים ומלכוד הנשים המענות, והעולם מסביב מתריש ועובר במנוחה אל סדר היום.

ומה יהיה בסופו? מה יהיה? - לקחו גדודי פריצים, להקת אנשים פראים, קיא אשר הקיא מין האדם, אחים לאותם ההונים והגנדיים הפראים, שהיו לפנים, ובשביל פוליטיקה ידועה חזקו את לבם והגידו להם, שהם עמים נאורים, ועזו ושלטון נתנו להם, והרב שלופה מסרו לחוך ידם - ועתה מתהוללים אותם הפראים בהוצות ומחריבים את העולם. איך היה מן האפשר שתהיה אחרית אחרת? חֶשֶק השקו מנהיגי העולם לתת לעמים הקטנים לבוא דוקא לידי שררה - ואלה הם הפרות. איזו טענות יכולות להיות לנו להידמקים? אותן הטענות שיכולות להיות לנו לבשי-בזזוקים או לבושמנים! אבל האחריות מוטלת לא על ברואים כאלה, אלא על האדונים הגדולים, על אלו, שהספיקו לאותם הפראים כלי-זין וזרכי מלחמה, ומספיקים להם את אלה עד היום הזה. את הדם הנקי של 80,000 נפש אדם

תדרוש ההיסטוריה מהם, רק מהם...

מה יהיה? - משפט-המכספה האחרון היה באירופה בשנת 1782 - ואולם אין אני בטוח כלל, שלא יקום בשנה הנוכחית איזה עם בלב אירופה ולא יפתיע את העולם במשפט חדש שכות. מספר הקרבנות היותר גדול, שדרשה האינקוויזיציה בפעם אחת ממנו, עלה בימיו של טורקוימדה משנת 1481 ועד 1498 עד 8,800 נפש אדם בכלל - ואולם אין כלל מן הנמנע, שבשנת 1920 לא יגיע מספר הקרבנות של איזו אינקוויזיציה מודרנית עד 888,000 נפש אדם. מסע-הבלב האחרון והגדול, השביעי, חל בשנת 1270 - ואולם אין אני רואה שום מעצור, שבשנת 1921 לא יעבור את אירופה מסע-בלב מודרני. גדודי הגנדיים האחרונים שלחו את ידם בקולטורה והחריבו אותה בשנת 534 - ואולם אין איש יכול לתת לי שום ערבון, שבשנת 1922 לא ישטפו גנדיים חדשים את מלוא רוחב כל העולם ולא יבעירו אש בערים ולא יחריבו מדינות ולא יהרגו רבוא רבבות מקרב האדם ולא ימחו מעל-פני האדמה כל קולטורה וכל עמל כפים ועמל רות. חֶשֶק חשקו מנהיגי העולם להקים על מכונם דוקא ודוקא את כל העמים הקטנים!

וגם לצעוק אנו יראים. שמא, הלילה, יעשו עמנו תיכף את ההסד וישלחו אלינו לעזרה איזו קומיסיות ואיזו דיפלומטים היודעים את המלאכה לחקור ולדרוש!

